

[Formanden.]

I skrivelse af dags dato meddeler forsvarsministeren, at han under henvisning til folketingets forretningsorden § 19, stk. 3, anmoder om uden for dagsordenen at måtte give folketinget en redegørelse for mand-skabsbehandlingen i forsvaret.

Redegørelsen ønskes så vidt muligt afgivet onsdag den 28. oktober 1964.

Medlem af folketinget Henry Christensen har meddelt mig, at han ønsker til økonomi-ministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren over for folketinget nærmere motivere sine udtalelser til bla-det Ingeniør- og Bygningsvæsen om nødvendigheden af fortsat inflation og høj rente?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dags-ordenen for tingets førstkommende spørge-tid efter spørgetiden onsdag den 28. oktober.

Folketingets næste møde afholdes i mor-gen, onsdag den 28. oktober, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Spørgsmål til ministrene.*

2) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg an-gående:*

Forslag til lov om ændringer i lov om rettens pleje. (Ændringer i retskreds-inddelingen m. v.).

3) *Valg af folketingets ombudsmand.*

4) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om vur-dering og beskatning til staten af faste ejendomme.

Mødet hævet kl. 14⁵⁶.

9. møde.

Onsdag den 28. oktober kl. 13.

Formanden: Medlem af folketinget Skræp-penborg-Nielsen har meddelt mig, at han ønsker til forsvarsministeren at stille føl-gende spørgsmål:

„Har forvaltningsnævnet afsluttet sine overvejelser og undersøgelser vedrørende en eventuel nedsættelse af antallet af læger i forsvarrets lægekorps til fordel for andre lægelige opgaver? I bekræftende fald: hvilke resultater er nævnet kommet til, og hvad agter ministeren at foretage sig?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dags-ordenen for tingets førstkommende spørge-tid efter spørgetiden i dag.

Uden for dagsordenen giver jeg ordet til den højtærede forsvarsminister, for at han kan fremsætte den i går anmeldte rede-gørelse.

Forsvarsministeren (Victor Gram): Dag-bladet Aktuelt bragte den 18. oktober et uddrag af en samtale mellem en menig og mig om mandskabsbehandlingen i forsvaret. Den forholdsvist korte gengivelse af en hen-ved to timer lang samtale var — det erken-der jeg gerne — sat hårdt op.

Jeg accepterede denne opsætning. At en forenklet form kunne åbne adgang for for-tolkninger har jeg været opmærksom på. De betænkeligheder, der kunne næres her-overfor, måtte efter min opfattelse kunne retfærdiggøres af det forhold, at vi her står over for et problem, der vedrører tusinder af hver årgang værnepligtige og dermed for-svarets omdømme. De stadig tilbageven-dende klager over behandlingen af mand-skabet gjorde det nødvendigt at erkende problemet. En bredere offentlig debat kunne jeg ikke have noget imod.

En sådan debat udfolder sig i disse dage. En væsentlig del af debatten har glædeligvis samlet sig om det væsentlige i problemet. Desværre har der også været visse afspo-ringer, som ikke med rimelighed kan hen-føres til en samlet vurdering af de syns-

[Forsvarsministeren.]

punkter, jeg gav udtryk for under samtalen med den menige.

Jeg har derfor fundet det ønskeligt at fremsætte en lidt bredere redegørelse for det problem, der er udgangspunktet for debatten, end den, en besvarelse i spørgedden giver mulighed for.

Den menige havde nylig overstået sin rekruttid og dér oplevet det chok, mødet med forsvaret kan være og ofte er for de værnepligtige.

Han samlede forståeligt nok ud fra egne erfaringer sin harme om den befalingsmandsgruppe, rekrutterne har nærmest inde på livet: de værnepligtige befalingsmænd. Hans kritik var unuanceret og generel, hvilket jeg gentagne gange under samtalen foreholdt ham. Men jeg kunne ikke blankt afvise, at forsvarets udtagelsespraksis har visse svagheder, og at for mange uegnede slipper igennem sergentskolen og derfra ud i geledet. Som bekræftelse på dette synspunkt kan nævnes to eksempler.

Fællesorganisationen af Officerer i Hærens medlemsblad Vor Hær rejste for nylig problemet om, hvad man skulle gøre med de sergenter, der var uegnede til at have med mandskab at gøre. Formanden for hærens pædagogiske arbejdsgruppe, oberst Wedell-Wedellsborg, redegjorde i mandags over for Politiken for forsøg med nye retningslinjer for udvælgelse af befalingsmandsemner. Med den højtærede formands tilladelse vil jeg gerne her og senere foretage enkelte citater:

„Med de nye retningslinjer“ — udtalte obersten — „skulle man undgå en alt for personlig påvirket udvælgelse, sådan at forstå, at kompagnichefen ikke går ud fra, at f. eks. en soldat med stor og stærk kæbe, nå ja, han må også have en stor og stærk og god personlighed.“

Den fortolkning, at jeg skulle have givet tilslutning til den meniges hårde karakteristik af de værnepligtige befalingsmænd, kan jeg ikke vedkende mig, og det er beklageligt, at debatten til dels er blevet præget af denne opfattelse. Men jeg har erkendt, at der er noget, der ikke er, som det skal være. Det har i denne forbindelse undret mig, at man i debatten kun udtagelsesvis har hæftet sig ved to væsentlige faktorer,

som jeg fremførte til forståelse af de værnepligtige befalingsmænds problem, nemlig at også de menige kan være nogle hårde negle, og at de værnepligtige befalingsmænd for ofte står uden ældre og mere erfarne befalingsmænds støtte. Det må erindres, at de værnepligtige befalingsmænd er sat på det vel vanskeligste job i forsvaret, nemlig med en begrænset militær lederuddannelse at skulle virke som vejledere og instruktører for værnepligtige, oftest i deres egen aldersklasse. Ingen forventer, at de skal klare den opgave uden støtte fra ældre befalingsmænd. Hvis denne svigter, eller hvis støtten fra de ældre gives i form af misforstået loyalitet nedad — altså dækkende over en værnepligtig befalingsmands eventuelle fejl-greb på den meniges bekostning — kan problemer næppe undgås. Den værnepligtige befalingsmand kan forledes til at træffe underhåndsaftaler med de menige om den for begge parter bekvemteste måde at klare tjenesten på, eller han kan forfalde til anvendelse af hårde metoder. Set på denne baggrund af begrænsede forudsætninger og vanskelige betingelser klarer de fleste værnepligtige befalingsmænd deres job på en meget tilfredsstillende måde.

Mandskabsbehandlingen er i udstrakt grad et klimaproblem. Hvorfor skjule, at forsvaret har et klimaproblem — det har det civile samfund også — men det er mere udpræget i forsvaret, der ifølge sagens natur må bygge på et autoritært princip. De øverste militære myndigheder har både erkendt problemet og i de senere år truffet foranstaltninger til en bedring af klimaet: søværnskommandoen gennem en særlig kursusinstitution og hærkommandoen gennem en pædagogisk arbejdsgruppe, hvis arbejde er ved at tage form som en kursusinstitution, således at hærkommandoen og søværnskommandoen på dette område arbejder efter samme mønster.

Behovet for en særlig indsats er altså erkendt af de højeste militære myndigheder, men jeg føler mig ikke overbevist om, at denne erkendelse er trængt dybt nok ned gennem den militære lagdeling. Problemet bliver mere og mere udpræget, jo nærmere vi kommer geledet.

Jeg vil gerne underbygge denne opfattelse med nogle få kendsgerninger.

[Forsvarsministeren.]

Så vidt jeg er orienteret, er hæren det eneste værn, der har ladet visse klimaudsøgelser foretage gennem den militærpsykologiske arbejdsgruppe. De første blev foretaget for nogle få år siden gennem samtaler og interviews med begrænsede grupper af menige, sergenter og løjtnanter og viste tegn på et så alvorligt klimaproblem, at det virkede foruroligende. En undersøgelse af løjtnants elever, som er afsluttet i september i år, viser nogen bedring i forhold til første undersøgelse, men tegner fortsat billedet af en klimasituation, der maner til den største opmærksomhed.

Endvidere kan nævnes, at hærchefen i august i år følte sig foranlediget til at udsende et såkaldt „hyrdebrev“ til regimentschefer m. fl. Hærchefen giver her udtryk for, at disciplinen i hæren igennem de seneste år har gennemgået en sådan bedring, at den i dag i det store hele kan betegnes som tilfredsstillende, men på ét område finder hærchefen ikke at forholdene er tilfredsstillende. Jeg vil gerne citere et lille afsnit af brevet:

„Der forekommer stadig for mange tilfælde, hvor befalingsmænd forgriber sig på mandskabet, f. eks. ved at slå eller sparke til de menige, hvor befalingsmænd anvender et uretfærdigt og krænkende sprog, eller hvor befalingsmænd uberettiget tiltager sig en myndighed til at pålægge disciplinarmidler eller anvender urimelige uddannelsesformer, der kan have karakter af selvkomponerede disciplinarmidler.“

Hærchefen understreger, at det er enhver chefs pligt at medvirke til, at denne ukorrekte behandling af mandskabet undgås, og at det er en del af chefsansvaret, at underlagte befalingsmænd til enhver tid behandler mandskabet på en værdig og korrekt måde.

Jeg har med hærchefens billigelse nævnt disse forhold. Der ligger ikke heri nogen bedømmelse af hærens forhold sammenlignet med de andre værn. Oplysningerne fra hæren har blot været de mest konkrete til belysning af problemets eksistens.

Ud over at dokumentere forsvarets klimaproblem og dermed et mandskabsbehand-

lingsproblem har det været mit ønske at påpege, at spørgsmålet ikke kan begrænses til et forhold mellem menige og værnepligtige befalingsmænd. Dette forhold er også påvirket af en række andre og mere afgørende faktorer. Det går langt videre: det er spørgsmålet om tilstrækkelig tilgang af egnede befalingsmænd, det er spørgsmålet om uddannelsens hensigtsmæssighed og effektivitet, og det er spørgsmålet om, hvorvidt vi i forsvaret kan tilpasse os og følge med de krav, udviklingen i det civile samfund stiller os over for.

Mine bemærkninger herom i Aktuelt's genivelse af samtalen er bortset fra enkelte undtagelser forblevet ubemærket i den offentlige debat. Det er beklageligt, så meget mere som de vedrører det centrale i hele problemet.

Forsvaret har i den seneste tid kunnet notere nogen bedring i tilgangen til officersskolerne. Bestræbelserne på at opnå en bedre enkadrering af underafdelinger og tilsvarende med mere erfarne befalingsmænd har også ført til en bedring, men fortsat ikke nok til, at man kan betegne situationen som tilfredsstillende.

Spørgsmålet om uddannelsen på befalingsmands- og officersskolerne indtager naturligvis en fremtrædende plads i forsvarets overvejelser.

Vi har således i forsvarsministeriet overvejelser i gang angående nedsættelse af et udvalg, hvis opgave vil være at analysere uddannelsens former og indhold og fremkomme med forslag til en nyordning, som kan bringe uddannelsen op til de krav, det moderne samfund må stille.

Uddannelsen på skolerne er et vigtigt punkt, men den kan ikke stå alene. Sideløbende hermed må opmærksomheden være henledt på en almindelig indførelse af moderne arbejdsledelsesprincipper i forsvaret.

De særlige kursusinstitutioner har påbegyndt et udmærket arbejde på dette område. Om denne indsats bør udbygges, vil blive overvejet.

Det er mit håb, at erkendelsen af problemets mangesidede karakter og de overvejelser, jeg her har givet udtryk for, må medvirke til at skabe den bedst mulige baggrund for tilvejebringelse af et godt arbejdsklima i forsvaret.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål til ministrene.

Af *Vivike* til ministeren for Grønland:

„Kan ministeren meddele noget om, hvornår der påtænkes iværksat en socialreform for Grønland?“

Vivike: Der tales og skrives, ja, der råbes fra tagene, at Danmark er en velfærdsstat. Der siges meget om, at vi har fjernet forrige tiders fattigdom og elendighed. Det er nu ikke helt rigtigt; men det er rigtigt, at meget er gjort, og det er rigtigt, at flere har det bedre.

Men hvis man vil benævne Danmark som velfærdsstat, bliver man i hvert tilfælde nødt til at lukke øjnene for en del af Danmark — lukke øjnene for den del af Danmark, der hedder Grønland, for her i denne del af landet har vi en social nød og elendighed, som vi skal mange slægtled tilbage for at finde magen til hernede. Det betyder ikke, at vi ingenting har gjort for at afhjælpe denne nød på Grønland. Der er indført børnetilskud, og der er i løbet af det sidste par år sket en forbedring af invalide- og alderdomsunderstøttelsen; det er ikke nok, men en forbedring har der været.

Vi har haft en af Danmarks dygtigste socialinspektører, Kaj Petersen, Randers, deroppe for at udarbejde et udkast til en socialreform. Han har ikke bare lavet ét udkast, han har lavet to, for da socialinspektøren kom med sit udkast, blev der sagt, at det kunne ikke bruges, for det ville koste lige så meget årlig, som Danmark bruger på 4 dage til militærudgifter, nemlig 20 mill. kr. Socialinspektøren fik besked om at lave et andet udkast, et, der ikke måtte koste mere årlig end 3,5 mill. kr. Det er snart længe siden, disse udkast er afleveret i Godthåb, men endnu er der ikke iværksat nogen socialreform på Grønland.

Herved sparer vi nogle penge i øjeblikket, men også kun i øjeblikket, idet vi for hver 100 kr., vi sparer nu på det sociale område, må regne med at skulle bruge 1.000 kr. senere hen, da vor manglende socialforsorg først og fremmest rammer børnene. Mange af dem forsumper, går simpelt hen til grunde som mennesker og vil i fremtiden blive en byrde og et minus, i stedet for at de kunne

vokse op til et aktiv og et plus. Ved vore undladelser dømmer vi mange til en grå og trist tilværelse.

Hernede er det jo sådan, at kommunerne fra staten får refunderet en meget stor andel af deres udgifter til social forsorg. De grønlandske kommuner får derimod ikke én øres refusion fra den danske stat, og der er derfor meget snævre grænser for, hvor meget kommunerne kan hjælpe dem, der har hjælp behov.

Der tales meget om, at grønlænderne indbyrdes skal være solidariske. Jeg synes, at alle danskere skal være solidariske. Jeg kan ikke se, at vi kan eller bør opretholde denne forskelsbehandling på det sociale område. Den medvirker også til at forøge spændingen landsdelene imellem, og også dette er en af grundene til, at jeg spørger den højtærede minister for Grønland, om han kan meddele noget om, hvornår man påtænker at iværksætte en socialreform for Grønland.

Ministeren for Grønland (Carl P. Jensen): Jeg er lidt forundret over, at det netop er det ærede medlem hr. Vivike, der rejser spørgsmålet om, hvornår der tænkes iværksat en socialreform i Grønland. Jeg anerkender, at den grønlandske socialforsorg i snæver forstand på mange områder ikke er på højde med for sorgen hernede, men det ærede medlem fremstiller det, som om det er et ikke erkendt problem, når han spørger, hvornår der skal iværksættes det, han betegner som en egentlig socialreform i Grønland.

At jeg undrer mig over, at det er det ærede medlem hr. Vivike, der stiller spørgsmålet, har sine særlige årsager. I den betænkning, som Grønlandsudvalget af 1960 har afgivet — et udvalg, det ærede medlem har været medlem af — og som forventes offentliggjort i løbet af meget kort tid, stilles flere steder forslag om ændringer inden for den grønlandske socialforsorg. Det gælder afsnittet om udviklingsplanen for tiåret 1966—75, hvor udvalget er gået ind for en betydelig udbygning af de sociale institutioner; det gælder afsnittet om indkomstpoltikken, hvor der blandt udvalgets forslag om indkomstforbedringer ikke alene omtales visse socialpolitiske forbedringer, som staten umiddelbart skal finansiere, og

[Ministeren for Grønland.]

hvoraf en enkelt som omtalt af det ærede medlem, børnetilskudsordningen, allerede er ført ud i livet, men hvor udvalget også forudsætter, at der skal finde en videre udbygning sted af de sociale ydelser, som landskassen dækker. Det fremhæves begge steder i betænkningen, at såfremt de med de foreslåede sociale forbedringer forbundne udgifter ikke kan afholdes af landskassens løbende indtægter, må staten træde til. Her vil jeg gerne pege på, at den målsætning, der er angivet i betænkningen, i høj grad bygger på en større økonomisk stabilitet, en højere indtjeningsevne som følge af forventede bedre produktivitet og dermed øgede indtægter for landskassen. Den stabilitet, det vil give i beskæftigelsen, vil i sig selv aflaste landskassen for udgifter af social karakter, som ikke vil forekomme under bedre beskæftigelsesforhold; derfor vil landskassen i højere grad kunne koncentrere sig om egentlige sociale ydelser. Det er endvidere fastslået, at i den udstrækning, landskassen trods den forventede gunstigere stilling ikke kan klare disse udgifter, må der fra statens side ydes et rådighedsbeløb eller tilskud til specielle formål, måske refusion.

Hvis det ærede medlem med udtrykket socialreform hentyder til de af Grønlandsudvalget fremsatte forslag om ændringer, som jeg har nævnt, skal jeg gerne acceptere den anvendte udtryksmåde. Jeg vil da også gerne over for det ærede medlem hr. Vivike og ikke mindst over for det ærede medlem hr. Knud Hertling, som under åbningsdebatten kom ind på disse problemer vedrørende den grønlandske socialforsorg, fremhæve, at jeg finder, at disse forslag bør have en meget høj prioritet i det arbejde, der nu forestår med at realisere alle de mange nye ideer, som er kommet til udtryk i Grønlandsudvalgets betænkning.

Det ærede medlem hr. Vivike skulle jo, netop fordi det ærede medlem har været medlem af Grønlandsudvalget af 1960, være bekendt med, at udbygningen af den grønlandske socialforsorg ikke kan løses isoleret, men må ses i sammenhæng med de mange andre reformer, der skal gennemføres, således som forudsat i den betænkning, der tæller det ærede medlem blandt underskriverne. Forhåbentlig vil disse reformer både direkte og indirekte få indflydelse på

løsningen af de grønlandske socialforsorgsproblemer; men når dette er sagt, vil jeg gerne føje til, at jeg bestemt regner med, at netop socialforsorgens og herunder navnlig børneforsorgens udbygning bliver en af de første opgaver, jeg vil bede Grønlandsrådet udtale sig om.

Vivike: Jeg takker den højtærede minister for svaret. Det er rigtigt, at jeg ikke henviste til betænkningen fra Grønlandsudvalget af 1960. Det er også rigtigt, at jeg kender den betænkning og ved, at der deri forudses forbedringer også på det sociale område; men det, jeg gerne ville have frem, var, om vi ikke kunne gennemføre en social reform lidt hurtigere, end man må regne med den bliver gennemført, hvis vi følger betænkningen. Vi har denne betænkning, men vi har ingen garanti for, i hvilken fart dens forskellige forslag bliver gennemført. Jeg havde håbet på, at netop socialreformen var en reform, som man meget hurtigt ville prøve på at sætte i værk, og jeg kan egentlig ikke se, at der kunne ske ulykker ved at gøre det, selv om det hele for så vidt hænger sammen i en kæde.

Jeg har altså fået det indtryk af den højtærede ministers svar, at netop på det sociale område vil man forcere arbejdet lidt stærkere, end hvad angår den øvrige del af tiårsplanen.

Ministeren for Grønland (Carl P. Jensen): Nu må det ærede medlem jo ikke glemme, at jeg ikke har siddet i stolen som Grønlandsminister mere end en måneds tid, og det ville vel nok være at foregribe begivenhederne, hvis jeg ikke afventede betænkningens afgivelse og de resultater, det vil give med henblik på at forcere det arbejde, som jeg netop har givet udtryk for vil blive fremmet mest muligt, når vi har set, hvad betænkningen siger.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Gottschalck-Hansen* til forsvarsministeren:

„Vil ministeren præcisere, hvad han mener med sin tilslutning til påstanden om, at en væsentlig del af de værnepligtige befalingsmænd er halvsadister?“

Gottschalck-Hansen: Det var med interesse, jeg hørte den højtærede forsvarsministers redegørelse for mandskabsbehandlingen i forsvaret, og jeg kan allerede nu meddele den højtærede minister, at der vil blive taget initiativ til, at denne redegørelse følges op af en debat.

Jeg finder imidlertid ikke grund til at trække mit spørgsmål til forsvarsministeren tilbage, da det har et noget andet sigte end det emne, som ministeren redegjorde for i sin tale her for lidt siden.

Det er rigtigt, som forsvarsministeren indledningsvis meddelte, at der var et samtale-interview i dagbladet *Aktuelt* den 18. oktober. Jeg beder om tilladelse til kort at citere, idet jeg understreger, at det er et citat, der er revet ud af sin sammenhæng; det vil jeg gerne indrømme med det samme.

Den værnepligtige rekrut, hvis navn er Smidt, siger således:

„Ja men hvad er det så for nogle typer, man har pillet ud af geleddet til befalingsmænd. Det er dem, der accepterer at blive behandlet på denne uværdige måde. Det er normalt de dårlige kammerater — dem, ingen af de andre rekrutter vil have noget at gøre med.

De virkelig egnede vil under de nuværende forhold ikke drømme om at søge at blive befalingsmænd. Man får kun dem, der selv har lyst til at skribe op og give de nye rekrutter samme behandling, som de selv har fået, altså halvsadisterne. De rare fyre går ikke på sergentskole.“

Forsvarsministeren:

„Det er der noget om. En del af forklaringen ligger endvidere i, at vi desværre er nødt til at udvælge over 20 pct. af de værnepligtige til befalingsmænd, hvorfor vi får for mange uegnede med. Gu' er der noget galt, men vi må også huske på, at de menige værnepligtige kan være nogle hårde negle, og at de værnepligtige befalingsmænd ofte står helt forladt.“

Lidt senere hr. Smidt:

„De er ikke kvalificerede.“

Forsvarsministeren:

„Enig.“

Det fremgår altså af denne samtale såvel som af essensen af forsvarsministerens redegørelse, at det, det drejer sig om, er tonen i hæren, og jeg er enig med den højtærede forsvarsminister i, at enhver, der har myndighed, magt og ansvar, skal behandle sine underordnede på en anstændig og værdig måde, føre en ordentlig tone, både når man taler til dem, og når man omtaler dem. Det gælder også ministre. Jeg tror det ville vække megen opsigt, hvis den højtærede justitsminister begyndte at betegne en del af politikorpset som halvsadister. Jeg tror, man ville notere sig det, hvis undervisningsministeren betegnede skolelærerne på samme måde. (*Statsministeren* [J. O. Krag]: Hvad med kirkeministeren?). Det gælder også kirkeministeren. Men her vil jeg gerne sige til den højtærede statsminister, at der er forskel, for kirkeministeren har nemlig altid vist sig både loyal og fair over for de embedsmænd, der hørte under den pågældende ministers ressort. Det samme var i øvrigt tilfældet, dengang udenrigsministeren i Danmark hed J. O. Krag, og det er måske også tilfældet i dag.

Det, der omtales her, højtærede statsminister, er en undtagelse, og det falder bl. a. tilbage på statsministeren, at han har en sådan mand i sit ensemble. Jeg ønsker til lykke dermed.

Den højtærede forsvarsminister har jo mandigt, og det respekterer jeg da, her vedstået, at det, han har sagt, det har han sagt, og der skal ikke ændres noget ved dette. Så vedstår ministeren altså, at mange af de værnepligtige befalingsmænd er halvsadister. Det hedder: normalt er halvsadister. Det er jo en injurie, højtærede forsvarsminister. Det kræver bevisførelse at fremføre en sådan påstand. Og når man nu taler om klimaet i forsvaret, hvordan ville så klimaet være på en arbejdsplads, hvis arbejdslederen af arbejdsgiveren blev stemplet som værende halvsadist? Hvordan ville det være inden for de andre gebeter, justits-

[Gottschalck-Hansen.]

ministeriets eller, højtærede statsminister, folkekirkens eller udenrigsministeriets eller andre steder? Vil man skabe et ordentligt klima, så bør dog den, der har hovedansvaret, også være den, der først af alt angiver tonen, men det synes mig at være en dårlig tone i dette tilfælde.

Ministeren vedstår sin udtalelse — det blev også gentaget den 22. oktober i dagbladet Berlingske Tidende, og jeg synes, det er mandigt, jeg synes det er absolut korrekt, at man, når man har sagt noget, står ved det. Jeg fatter bare ikke, at man kan beskæftige sig med et arbejdsområde som det, der er henlagt under den højtærede minister, når man har den indstilling over for de mennesker, man arbejder sammen med. Forholdet er jo dette, at der findes ikke en eneste befalingsmand i kongeriget Danmark, der ikke på et eller andet tidspunkt har været værnepligtig befalingsmand. De skal alle igennem den passage, og det hedder her klart og tydeligt, at de er ukvalificerede. Ministeren siger: enig.

Det hedder også fra den unge rekruts side, at man piller ud, og så kommer der dem, der bruger disse ukvemsord. Hvem er man? Det er regimentschefer, det er bataljonschefer, og det er kompagnichefer. Det er både oberster, oberstløjtnanter og majorer, der har denne udtagelsesret. Disse klandres jo også som uegnede. Jeg synes, at den højtærede minister har stillet sig — og det er det, mit spørgsmål går ud på — i en højt ejendommelig position, når han synes, det er ret og rimeligt, at en ressortminister på den måde taler fordømmende og nedsættende om en betragtelig del af de tjenestemænd, der er ham undergivet, og som i situationen — det må vi jo ikke glemme — er det uden fri vilje, fordi de er værnepligtige befalingsmænd. Ministeren har altså her vedstået dette. Jeg beklager det. Hvis min opfattelse er forkert, har den højtærede minister jo lejlighed til at korrigere mig nu. Jeg vil med interesse afvente den højtærede ministers svar.

Forsvarsministeren (*Victor Gram*): Jeg tillægger det ærede medlem hr. Gottschalck-Hansen normal opfattelsesevne, men jeg har en fornemmelse af, at det ærede medlem her ikke blot læser den gengivelse, der

var i Aktuelt af den samtale, den menige og jeg havde, men også har opfattet den redegørelse, jeg gav for et øjeblik siden, omtrent som man plejer at sige om en vis mand o. s. v.

Jeg har ikke på noget tidspunkt vedstået den påstand, som det ærede medlem her gav udtryk for. Jeg har tværtimod i min redegørelse her og ved forskellige lejligheder sagt, at jeg ikke har givet tilslutning til udtrykket halvsadister o. s. v. Hvis man endelig ville analysere hele referatet og lade være med at rive enkelte ting ud af deres sammenhæng, så vil jeg tro, at det ærede medlem også med den normale opfattelsesevne, som han er i besiddelse af, vil kunne se essensen i dette spørgsmål. Jeg har ikke andet at sige, end at jeg henholder mig til den redegørelse, jeg har givet, og at jeg blankt må afvise, at jeg har udtalt mig i den retning, som det ærede medlem tillægger mig.

Gottschalck-Hansen: Jeg vil gøre den højtærede forsvarsminister opmærksom på, at jeg indledte med at sige, at det citat, jeg anvendte, var udtaget af helheden, men dette kan vi jo komme tilbage til. Vi mødes ved næste korsvej, når forsvarrets mandskabsforhold skal debatteres. Men det er ikke det, der har haft interesse i dag; det er den højtærede forsvarsministers tiltrædelse af påstande, som klandrer befalingsmænd i det danske forsvar. Jeg ved da godt, at der er brodne kar i alle lande, ja, jeg kan glæde statsministeren med at sige, at det er der også i folkekirken, det er der alle vegne. (*Afbrydelse*). Ja, ja, også i folketinget; der er mange, umådeligt mange.

Men det, der har vakt opsigt, er den påstand, at det er normalt, og at ministeren ikke har sagt imod, ikke har søgt at korrigere og rette det i et blad, der formentlig står ham nær, det, der er citeret om halvsadister. Ministeren har ikke afvist dette, skønt der har været rig lejlighed til det; han vedstår, at citatet er rigtigt.

Jeg synes ikke, ministeren er kommet godt ud af denne sag — det må jeg ærligt og redeligt vedstå. Jeg har citeret fra det dagblad, der omtaler interviewet, jeg har refereret dette, og ministeren har ikke taget afstand fra det; og der har dog været rig lejlighed dertil. Den 22. oktober accepterede

[Gottschalck-Hansen.]

han referatet; i dag indledte han med at acceptere referatet. Redegørelsen om mand-skabets forhold — det er en helt anden sag; den skal vi nok komme til.

Forsvarsministeren (Victor Gram): For en ordens skyld vil jeg gerne sige, at jeg har bekræftet citatet, som det ærede medlem har gentaget flere gange; men jeg kan ikke under nogen form acceptere den fortolkning, som det ærede medlem har givet her, og som ikke har bund i en samlet vurdering af det, jeg har givet udtryk for under den pågældende samtale eller senere. I øvrigt hilser jeg med tilfredshed, at vi får en samlet debat omkring disse spørgsmål.

Formanden: Det ærede medlem hr. Gottschalck-Hansen anvendte i farten et udtryk, der jo nok ved nærmere eftertanke var mindre heldigt: at der er umådeligt mange brodne kar også i folketinget.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Ib Thyregod* til boligministeren:

„Vil ministeren oplyse, hvilke skridt han agter at tage i anledning af, at det bl. a. ved offentliggørelse af årsberetningen for Københavns boligkommission er oplyst, at den i saneringsloven af 5. juni 1959 forudsatte sanering af 2.000 boliger årlig langtfra er gennemført, og at der nu i København er 36.500 saneringsmodne lejligheder?“

Ib Thyregod: I 1959, for 5 år siden, vedtog folketinget enstemmigt en lov om sanering. Det, der var baggrunden for denne lov, var en saneringskommission, der havde afgivet en betænkning. Man havde her opgjort antallet af saneringsmodne lejligheder i København til 30.000 og sagde, at nu skulle man gennemføre en afvikling af denne sanering. Da saneringsloven blev vedtaget, var det forudsat og sagt i folketinget, at der skulle saneres 2.000 boliger årlig, deraf 1.000 i København. I løbet af 20 år skulle saneringsproblemet være løst.

Der er nu gået 5 år, og der foreligger en beretning fra boligkommissionen i København, som siger, at vel er der sket en vis sanering, men i realiteten meget be-

skeden, nogle få hundrede lejligheder i den omtalte periode og efter andre love. Jeg har selv haft lejlighed til for ca. 4 år siden i saneringsudvalget i Københavns borgerrepræsentation at behandle en af de sager, nemlig den om Gammelholm. Denne sag, som altså nu er ca. 4 år gammel, er endnu ikke gennemført.

Det er vist ikke for meget sagt, at den saneringslov, som man her vedtog, praktisk taget ikke har fungeret, i hvert fald ikke i København. Skulle den have opfyldt sin funktion, skulle der have været saneret 10.000 lejligheder, deraf de 5.000 i København. Men dette er ikke sket, og derfor mener jeg, det må være naturligt, da saneringen naturligvis er af allerstørste betydning, at rejse det spørgsmål: hvad kan man gøre for at fremme denne sanering?

Jeg kan også nævne, at man for 5 år siden opgjorde antallet af saneringsmodne boliger til 30.000. I den sidste betænkning fra boligkommissionen opgøres tallet til 36.500; det vil sige, at tallet af saneringsmodne lejligheder i stedet for at falde stiger. Hvad kan man da gøre for at løse dette spørgsmål, som har betydning for mange unge, for børn, som vokser op i disse lejligheder i anden eller tredje baggård under så uhyggelige forhold?

Det er det, jeg har bedt den højtærede boligminister om at overveje, og jeg vil gerne selv stille det forslag, at man, på samme måde som man i sin tid havde en saneringskommission, nu nedsætter et sagskyndigt, hurtigt arbejdende udvalg, også med repræsentanter for Københavns kommune, et udvalg, som skulle overveje, om det virkelig ikke er muligt at finde frem til en hurtigere fremgangsmåde end den hidtil anvendte på saneringsområdet, således at vi nu kan få gang i saneringen.

Boligministeren (Kaj Andresen): Jeg har naturligvis med interesse læst Københavns boligkommissions beretning og er enig i denne beretnings alvorlige tale. Som det ærede medlem allerede har sagt, gennemførtes saneringsloven af 5. juni 1959, efter at problemerne i forbindelse med boligtilsyn og sanering var gennemgået af saneringskommissionen. Ved den nye lovgivning blev der vist nye veje for gennemførelse af saneringer, idet man foruden den tidligere

[Boligministeren.]

lovgivnings bestemmelser om totalsaneringer nu også kan sanere ved udhuling, differenteret sanering eller punktsanering, medens man tidligere alene kunne totalsanere.

De nye saneringsmetoder har adskillige fordele. Man kan bevare de boliger i et saneringskvarter, der kan bringes op til en rimelig standard ved forbedringer. Man kan tillige bibeholde karakteristiske gadebilleder, og metoden er billigere end totalsaneringer dels for lejerne, der kommer til at bo til priser, der ligger under nybyggeriets, dels for samfundet, idet investeringerne ved f. eks. udhuling er mindre end ved totalsanering. Endelig bliver erstatningsboligspørgsmålet lettere at løse, da færre lejligheder forsvinder.

Årsberetningen fra Københavns boligkommission giver udtryk for en vis optimisme med hensyn til erstatningsboligspørgsmålet, idet det oplyses, at det nu — bl. a. ved det samarbejde, der finder sted med omegnskommunerne — er blevet muligt at fremskaffe nødvendige erstatningslejligheder for sanerings- og kondemneringsramte.

Dette samarbejde udføres i samarbejdsudvalget i henhold til saneringslovens § 34. Udvalget råder over 25 pct. af lejlighederne i det støttede nybyggeri og har været i stand til at anvende disse lejligheder, hidtil 600—800, ved rokering, således at man har kunnet anviser boliger i den ældre boligmasse til de mindrebemidlede familier fra kondemnerede lejligheder, når andre familier ønskede at flytte til nybyggeriet i omegnen.

I saneringsloven er der stillet betydelige beløb til rådighed for statsstøtte til saneringer, beløb, som det endnu ikke har været muligt at anvende fuldt ud. Jeg kan dog oplyse, at boligministeriet ved forslag til finanslov for 1965-66 på grundlag af saneringsansøgninger, der allerede er bevilget eller umiddelbart forestående, har påregnet at få brug for 13 mill. kr. til lån og 4 mill. kr. til tilskud til saneringer.

Medens lånene ydes af statskassen, forudsætter saneringsloven, at saneringstabet deles mellem stat og kommune, således at hver afholder halvdelen af udgifterne. Det vil sige, at de kommuner, hvor sanering er

i gang, i finansåret 1965-66 også vil bruge 4 mill. kr. til saneringstilskud.

Initiativet til en sanering skal komme fra vedkommende kommune. Staten kan ikke pålægge kommunerne saneringsarbejde eller -udgifter. Københavns kommune, hvor saneringsbehovet naturligvis er meget betydeligt — det var allerede kendt ved saneringskommissionens betænkning — har gjort meget store forarbejder for at skabe grundlag for fremtidens saneringsarbejde. Man har gennemgået aktuelle kvarterer og opstillet en trangfølgeplan og deri valgt mellem de forskellige saneringsmetoder. Men det må være klart, at forberedelserne af en saneringssag må gøres omhyggeligt og er tidkrævende. En koordinering med kommunens byplan og en afventning af grundejernes beslutning om ejerlav er krav i saneringsloven. Et par allerede bevilgede saneringssager står over for iværksættelse, og jeg håber virkelig, at de indvundne erfaringer nu kan udnyttes i de kommende år, således at saneringstempoet kan komme til at svare til lovens forudsætninger.

Ib Thyregod: Også jeg har bemærket, at boligkommissionens beretning nævner, at der nu er mulighed for at skaffe erstatningsboliger, og det er naturligvis en glædelig ting. Jeg er også enig i, at man naturligvis ikke kan pålægge kommunerne en saneringspligt, men det, jeg har peget på, er den tid, det tager at gennemføre en saneringssag. Vi har således haft saneringssagen om Gammelholm, der har taget ca. 4 år, før denne kan påbegyndes, idet sagen er optaget på den kommende finanslov. Det er selvfølgelig rigtigt, at forberedelsen kan tage tid, men det var ikke det, der var folketingets forudsætning, da man i 1959 vedtog loven og regnede med 2.000 saneringer årlig, og det er derfor, jeg har rejst spørgsmålet, om der da ikke er mulighed for at finde frem til en hurtigere fremgangsmåde, navnlig således, at sagerne ikke skal passere kommuner og boligministerium og en række forskellige institutioner og på den måde forsinkes. Det er derfor jeg nævnte over for boligministeren, om man ikke kunne nedsætte et sagkyndigt udvalg af teknikere og andre saneringskyndige til at se på, om der ikke her kunne gøres en

[Ib Thyregod.]

indsats for at fremskynde sagerne, og jeg vil i og for sig gerne allerede i dag — hvis det er muligt — have et svar fra ministeren herpå.

Boligministeren (Kaj Andresen): Det ærede medlem gør opmærksom på, at tiden ved behandlingen af sagerne er blevet et problem. Jeg har allerede gjort opmærksom på tidligere, at det er klart, at behandlingen af de enkelte sager, hvor hensyn skal tages både til byplaner og andre forhold, vil tage betydelig tid. Jeg har imidlertid set på behandlingen af de sager, der har foreligget eller foreligger for boligministeriet, og mit indtryk er, at boligministeriet, omend arbejdet med de omfattende planer har måttet tage tid, har ekspederet sagerne tilfredsstillende. Det er mit indtryk af den oversigt, jeg har set over sagernes behandling.

Boligministeriet har også ydet bistand ude i landet ved tilrettelæggelse af saneringsplaner og er naturligvis villig til — hvis kommunerne har ønske derom — også at være behjælpelig med rationalisering af arbejdet. Men det er altså først og fremmest kommunerne, der har problemerne inde på livet, og jeg tiltror det kommunale selvstyre den ansvarsbevidsthed, som opgaverne kræver.

Jeg er naturligvis også rede til at søge statsbevillinger til saneringsarbejdet øget i den takt, kommunerne viser evne og vilje til at benytte det apparat, saneringsloven har stillet til rådighed, men det er jo ikke mindst, hvad jeg også allerede har nævnt, et spørgsmål om erstatningslejligheder. Man kan derfor overveje, om det skulle være muligt at forøge det antal lejligheder, der står til rådighed for § 34-udvalget. I øjeblikket er det 25 pct. af lejlighederne i det støttede byggeri. Man kunne muligvis udvide denne andel til at omfatte andre dele af byggeriet.

Hermed sluttede spørgsmålet, og spørgstiden var dermed til ende.

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om ændringer i lov om rettens pleje. (Ændringer i retskredsinddelingen m. v.).

Valgt blev: *Erhard Jakobsen, Lis Groes, Andreas Hansen, Thomas Have, Hjortnæs, Otto Mørch, Børge Schmidt, Tastesen, Nathalie Lind, Enggaard, Thisted Knudsen, Westerby, Langkilde, Poul Møller, Thestrup, Else-Merete Ross og Poul Dam.*

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af folketingets ombudsmand.

(Ombudsmandsudvalgets betænkning og indstilling findes i tillæg B. sp. 17).

Formanden: Ombudsmandsudvalget har indstillet, at professor, dr. jur. Stephan Hurwitz genvælges til folketingets ombudsmand. Ønsker nogen at bringe andre i forslag? (Ophold). Det er ikke tilfældet.

Forslaget om at genvælge professor, dr. jur. *Stephan Hurwitz* til folketingets ombudsmand

vedtoges enstemmigt med 111 stemmer.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme.

(Lovforslaget (nr. 4) findes i tillæg A. sp. 49, fremsættelsen i tidenden sp. 51).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Ove Hansen: Når finansministeren foreslår en fiksering af grundstigningsskylden, skal det naturligvis ses i forbindelse med de drøftelser, vi havde forrige folketingsår, dels om udskydelse af den 13. alm. vurdering, dels om venstres og det konservative folkepartis forslag til folketingsbeslutning om ophævelse af grundstigningsskylden.

Såvel fra regeringens som fra mit partis side lagde vi ikke skjul på, at de nugældende bestemmelser for grundstigningsskyldens vedkommende i visse tilfælde medførte uheldige og uretfærdige virkninger, virkninger, som loven ikke tilsigtede. Jeg tænker her særlig på bestemmelserne i forbindelse med til- og ombygninger, som kan kræve